

dr hab. Mirosław Kowalski, prof. UZ
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Zielonogórski – Wydział Nauk Społecznych
(University of Zielona Góra – Faculty of Social Sciences)
65-762 Zielona Góra, al. Wojska Polskiego 69

.....
e-mail: M.Kowalski@ipp.uz.zgora.pl   tel. +48/601 872490

Zielona Góra, 18 listopada 2020 roku

Stosownie do art. 13 ust 1. Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 1789), rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Natomiast, zgodnie z § 6 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. poz. 261), recenzja zawiera szczegółowo uzasadnioną ocenę spełnienia przez rozprawę doktorską warunków określonych w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki.

***

Recenzja dysertacji doktorskiej pani mgr Malwiny Gros, pt. *Wolnoczynowa aktywność fizyczna a modus życia młodzieży akademickiej*, napisanej pod kierunkiem dra hab. Andrzeja Jakuba Sowińskiego prof. AJP, przewidzianej do publicznej obrony na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Szczecińskiego; Szczecin 2020; ss. 221.

***

W oparciu o Uchwałę Rady Naukowej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 15 października 2020 roku, zlecającą przygotowanie przeze mnie stosownej recenzji/oceny przedmiotowej dysertacji doktorskiej, szczegółowo zapoznałem się z tekstem przekazanego mi opracowania.

***

Refleksje wstępne

Tytuł dysertacji doktorskiej koncentruje się wokół triady: czas wolny – aktywność fizyczna – młodzież akademicka, w związku z czym, termin *aktywność fizyczna*, ale również szerzej *zdrowie* stają się jednym z elementów całościowego ujęcia powyższej problematyki.

Mając na uwadze pojęcie zdrowia należy wskazać, że na płaszczyźnie etymologicznej słowu *zdrowie* przypisuje się niemieckie pochodzenie, które oznacza tyle, co całość (coś, co nie podlega podziałowi). W języku staroangielskim wyraz ten posiadał inną, niż współcześnie pisownię – *haelth* - i objaśniano go jako: bezpieczny, krzepki lub zdrowy. W wiekach średnich *haelthing* rozumiano jako wspólne biesiadowanie¹. Natomiast słownik etymologiczny języka polskiego informuje, że wyraz *zdrowie* wywodzi się od drzewa, dębu i znaczy tyle, co siła².

Pojęcie zdrowia, podobnie jak dobra czy piękna, jest sformułowaniem niezwykle trudnym do zdefiniowania. Jest ono bowiem, z jednej strony, w powszechnym użyciu i w świadomości potocznej bywa różnorodnie konceptualizowane, z drugiej zaś, ma zabarwienie kulturowe i względnie sprecyzowany przez naukę zakres treściowy.

Zdrowie człowieka, jak i jego choroba, były rozważane na przestrzeni wieków w rozmaity sposób. Tworzone i uzupełniane przez wiele lat koncepcje zdrowia są wynikiem obowiązującej w danym okresie myśli filozoficznej, wiedzy o celu i sensie życia, istocie człowieka, a także jego związkach z otaczającą rzeczywistością. W XVII wieku przedstawiciele nauki, chcąc poznać i opisać metodami naukowymi właściwości ludzkiego organizmu, przyjęli podejście redukcjonistyczne. Uważano, że do zrozumienia zachowania człowieka wystarczy badać zjawiska biochemiczne, czy też neurologiczne. Funkcjonująca wówczas dualistyczna koncepcja Kartezjusza zakładała oddzielenie dwóch funkcji człowieka: mechanistycznego ciała i spirytualistycznej duszy. Jak wiadomo, współcześnie niemal nikt już nie ma wątpliwości, że człowiek stanowi jedność psychofizyczną.

Obowiązujące w danym okresie definicje zdrowia to efekt dociekań teoretycznych i badawczych prowadzonych przez filozofów, lekarzy, reformatorów, przedstawicieli nauk humanistycznych i przyrodniczych. W związku z powyższym można zauważyć znaczne zróżnicowanie poglądów na temat zdrowia i choroby – a zatem i zachowań sprzyjających zdrowiu.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska pani mgr Malwiny Gros, pt. *Wolnoczesowa aktywność fizyczna a modus życia młodzieży akademickiej*, napisanej pod kierunkiem Pana dra hab. Andrzeja Jakuba Sowińskiego prof. AJP, to interesujący projekt naukowy. Stanowi bowiem próbę całościowego, holistycznego, interdyscyplinarnego, wielowymiarowego ujęcia i zrozumienia procesów i zależności oraz zrekonstruowania złożonych i dynamicznych

---

¹ A. Pederson, M. O'Neill, I. Rootman, *Health promotion in Canada: Provincial, National & International Perspectives*, W.B. Saunders, Canada, 1994, s. 56; za: J. Niżnik, *W poszukiwaniu racjonalnego systemu finansowania ochrony zdrowia*. Oficyna Wyd. Branta, Bydgoszcz – Kraków 2004, s. 13.

² A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wyd. Wiedza Powszechna, Warszawa 2000, s. 650.

zjawisk społeczno-aksjologicznych dotyczących aktywności fizycznej młodzieży akademickiej (również w perspektywie diagnostyczno-zależnościowej). Mamy tu więc do czynienia z dysertacją, która wpisuje się w specyfikę dyscypliny naukowej, jaką jest pedagogika (a w szczególności jej subdyscypliny i obszary wiedzy, m.in.: pedagogikę zdrowia oraz pedagogikę społeczną). Doktorantka bowiem – z jednej strony – w sposób kompetentny, dąży do budowania wiedzy dotyczącej aktywności fizycznej z jej zdrowotnymi oraz aksjologicznymi i psychospołecznymi konsekwencjami, z drugiej zaś – wzbogaca praktykę poprzez budowanie i/lub pogłębianie świadomości edukacyjno-społeczno-aksjologicznej w zakresie działań wykorzystujących tę wiedzę. Recenzowana praca doktorska – pomimo wielu inter i transdyscyplinarnych oraz wielowymiarowych badań nad aktywnością fizyczną i wartościami – może być dowodem na znaczenie integracji poznawania i zmieniania codziennych, m.in. akademickich praktyk zdrowotno-społeczno-edukacyjnych.

Analiza recenzowanej dysertacji nasunęła mi pewne uwagi, tudzież spostrzeżenia (przede wszystkim o charakterze dyskusyjnym, polemicznym), które pozwalam sobie przedstawić w kolejności przyjętego przeze mnie *autorskiego* schematu opracowania niniejszej oceny.

Już na wstępie, zwracam uwagę na w pewnym stopniu nowatorskie ujęcie eksplorowanego problemu – m.in. w zakresie określenia charakteru aktywności badanych w czasie wolnym (w szczególności aktywności fizycznej) w aspekcie korelacji z ich hierarchią wartości (i ostatecznie „modussem życia podmiotów” – s. 99). Jednocześnie pragnę podkreślić, iż Doktorantka podjęła się w prowadzonych przez siebie penetracjach teoretyczno-hadawczych kluczowego (o znaczeniu praktycznym) zagadnienia z dziedziny szeroko postrzeganej m.in. akademickiej praktyki zdrowotno - społeczno - edukacyjnej, jakie stanowią w szczególności:

- po pierwsze, wzbogacenie wiedzy na temat – z jednej strony - aktywności fizycznej – z drugiej zaś – hierarchii wartości młodzieży akademickiej;
- po drugie, zaprezentowanie analiz, wniosków i uogólnień dotyczących – z jednej strony - związków między aktywnością ruchową a empiryczną hierarchią wartości młodzieży akademickiej, z drugiej zaś - związków między empiryczną hierarchią wartości a modusem życia młodzieży akademickiej,
- po trzecie, podkreślenie aktualności *idei* i *konceptji* aktywności fizycznej oraz wartości (w perspektywie całościowej) w wymiarze akademickim oraz społecznym.

Wyniki zaprezentowanych systematyzacji - jak również sformułowanych uogólnień, wniosków teoretycznych oraz eksplikacji badawczych, ze względu na praktyczno-społeczne

i głęboko humanistyczne implikacje podejmowanych zagadnień (a posiadające walor użyteczności zdrowotno-społeczno-edukacyjnej, determinujących wykorzystanie wiedzy, wyników analiz i refleksji m.in. w praktycznym, akademickim wymiarze świadomego i zorganizowanego działania), niewątpliwie zasługują na bardzo wnikliwą uwagę.

Zatem, należy pogratulować Doktorantce, że próbowała wyartykułować specyfikę związków między aktywnością ruchową a empiryczną hierarchią wartości młodzieży akademickiej, oraz między empiryczną hierarchią wartości a modusem życia badanej grupy młodzieży, w celu m.in. dookreślenia/przybliżenia koncepcji edukacyjno-aksjologicznych (jako procesu społecznego) w aspekcie możliwości projektowania (modelowania) konkretnych strategii oddziaływań m.in. akademickich, zarówno w teorii, jak i praktyce.

***

Ocena rozprawy

Praca, licząca 221 stron, ma logicznie skonstruowaną strukturę i składa się (w ramach wyodrębnionego podziału spisu treści) z: wstępu; siedmiu rozdziałów; bibliografii oraz aneksów. Biorąc pod uwagę merytoryczną zawartość pracy, taki podział jest uzasadniony.

***

Ponieważ w pracy Doktorantka wyodrębniła trzy wiodące obszary tj.: część teoretyczną, część badawczą-metodologiczną oraz część badawczą-prezentację wyników badań (w tym *pedagogiczne implikacje*) - poniższa część recenzji, po przedłożonej refleksji wstępnej, również będzie się składała z trzech odsłon.

Do pierwszej części (w zakresie stron 10-97) – w ramach teoretycznej podstawy pracy doktorskiej - zaliczam trzy wyodrębnione rozdziały (tj. 1., 2. i 3.). Doktorantka opierając się na trafnie dobranej literaturze przedmiotu, w sposób klarowny i spójny prezentuje: czas wolny młodzieży w kontekście pedagogicznym, edukację a kulturę fizyczną oraz aksjologiczne przesłanki stylów bycia.

Myślę, że w tej części analiz i rozważań (ze względu na powierzoną mi rolę recenzenta), konieczne jest wskazanie słabości konstrukcji teoretycznych, podkreślających – z jednej strony – dezaktualizację niektórych założeń – z drugiej zaś – wskazujących na fakt, iż stworzony aparat teoretyczno-terminologiczny tylko częściowo pozwala na dalszą twórczą rozbudowę teorii, w szczególności jej czasową i przestrzenną kontekstualizację. Mam na uwadze m.in.:

- po pierwsze, jednoznaczna, syntetyczna próba przybliżenia podstaw filozoficznych zaprezentowanych koncepcji/teorii *aktywności fizycznej* wraz z ich założeniami

antropologicznymi (aby np. wniknąć w istotę socjologii/psychologii/pedagogiki danego autora oraz dotrzeć do konstytuującej ją koncepcji człowieka³);

- po drugie, mając na uwadze znaczący spór naukowy, dotyczący pojmowania ciała ludzkiego w kulturze fizycznej oraz różnych możliwych warstw interpretacyjnych (przede wszystkim implikacji wynikających z dualistycznej koncepcji kartezjańskiej, podkreślającej rozdźwięk pomiędzy substancją duchową a substancją cielesną, oraz perspektywy fenomenologicznej, zgodnie z którą człowiek powinien być określany jako ucieleśniony podmiot), odniesienia się do problemu/pytania, czy ciało może mieć wartość niezależnie od wartości osoby, czy wolno traktować je w sposób przedmiotowy, a także czy można wskazać i moralnie uzasadnić granice instrumentalnego traktowania ciała?

- po trzecie, jednoznacznego wskazania i opisanie – a nie rzadko w literaturze przedmiotu przywoływanego - kryzysu uczestnictwa młodzieży akademickiej w kulturze fizycznej, którego źródła – poza uwarunkowaniami ogólnospołecznymi i cywilizacyjnymi – wydają się tkwić w niej samej i w leżących u jej podstaw *ideach* i *koncepcjach*. a nade wszystko w jej wielotorowości, być może medialnej izolacji i wewnątrz akademickiej dezintegracji. A może, współcześnie, aktywność fizyczna czyli uczestnictwo w kulturze fizycznej, nie może być traktowane wyłącznie w kategoriach czasu wolnego? Czy kultura fizyczna, podobnie jak kultura ogólna - jest powinnością i wymogiem rozwojowym?

- po czwarte, próbę podsumowania (o charakterze sprawozdawczym) w ramach końcowej części z perspektywy najistotniejszych treści przywoływanych w kolejnych częściach dysertacji (niniejsza sugestia dotyczy wszystkich części recenzowanego opracowania).

Dokonując oceny tej części dysertacji zwracam uwagę, iż logikę narracji wyznaczają niewątpliwie zagadnienia dotyczące kultury fizycznej (w tym jako zjawiska społecznego) i „świata wartości” na poziomach makro oraz mikrostrukturalnym. Ten ostatni aspekt uważam za najbardziej wartościowy dla pedagogiki. Autorka pisze: *Przewartościowaniu ulega system wartości, a szanowane i uznawane autorytety często tracą swoją moc wzorcotwórczą.*

---

³ W przestrzeni antropologicznej znajdują się zagadnienia związane z wyjaśnieniem stosunku człowieka do natury, społeczeństwa i kultury oraz do samego siebie. Tworzą one szczególnie istotny składnik filozofii kultury fizycznej i pedagogiki, ponieważ człowiek w jego filo- i ontogenezie jako zintegrowana istota biopsychiczna, społeczna i kulturowa stanowi fundament podstawowych kategorii wskazanych obszarów wiedzy, dyscyplin. Częścią wspólną łączącą różnorodne wątki i aspekty mieszczące się w tak pomyślanej przestrzeni tematycznym jest kategoria osobowości i aksjologii.

Wynikające stąd zagrożenia dla zdrowia i pomyślnego rozwoju jednostki, to przede wszystkim zjawisko hipokinezy, choroby cywilizacyjne oraz życie w permanentnym stresie. (s. 7). Zatem:

- po pierwsze, Autorka słusznie zauważyła, że pedagogika (przede wszystkim zdrowia i – jak piszą niektórzy autorzy – kultury fizycznej?) zarówno w teorii, jak i w praktyce – bez przekraczania granic własnej dyscypliny/dziedziny, obligatoryjnego korzystania z dorobku nauk humanistycznych (filozofii), nauk społecznych (psychologii, nauk socjologicznych); nauk medycznych i nauk o zdrowiu (w tym nauk o kulturze fizycznej) bywa *bezsilna* jako instrument opisu, rozumienia czy narzędzie przygotowujące do działania. Jednocześnie zjawiska, którymi się interesuje i które rozpoznaje, nie dają się – bez ryzyka ich deformacji – wyłączyć z porządków dyscyplin naukowych / dziedzin nauk, nad którymi badawczą pieczę sprawują wymienione powyżej. Zatem, analizowana w pierwszej części dysertacji problematyka, obejmuje zagadnienia związane z określaniem statusu porządku edukacyjnego, jego relacji do innych form ładu społecznego, jego konstytutywnych własności oraz istotnych uwarunkowań. W rzeczy samej, bardzo często przyjmowana wąska optyka pedagogiczna, odwołuje się głównie do doświadczeń praktyki edukacyjnej oraz rezultatów myśli pedagogicznej. **Jednakże m.in. pedagogika zdrowia (czy również, pedagogika kultury fizycznej?) wymaga wzbogacenia o optykę szerszą, która zakłada wykorzystanie w szerszym i pogłębionym zakresie opcji poznawczych stosowanych w innych naukach o człowieku, co też uczyniła Autorka dysertacji;**

- po drugie, wartością analizowanej części, a zarazem osiągnięciem Doktorantki jest próba interdyscyplinarnego, transdyscyplinarnego, perspektywicznego ujęcia *aktywności fizycznej, kształtowania myślenia o modus życia* (w aspekcie teorii i praktyki) z jej wielowarstwowymi uwarunkowaniami. Jednocześnie warto wskazać, że w sposób znaczący ujęto treści dotyczące działalności pedagogicznej w aspekcie kształtowania i podnoszenia jakości życia młodzieży akademickiej. Owe treści uświadamiają złożoność analizowanej problematyki i jednocześnie – jak się wydaje – podkreślają, że wszelkie działania związane z kształtowaniem „ciała i ducha” - nie mogą być przypadkowe, okazjonalne;

- po trzecie, Doktorantka koncentruje rozumienie kultury fizycznej i człowieka na takich pojęciach, jak: działanie, postawa, osobowość, osoba, oraz wskazuje na ich moc eksploracyjną (sygnalizując wszakże, i ich aspekty aplikacyjne). Wychodzi poza wąskie, redukcjonistyczne granice ujęć socjologicznych, poza kategorie postaw i działań właściwych tendencjom behawioralnym. Implikuje to, interpretowanie kultury

fizycznej w kategoriach aksjologicznych, m.in. potrzeb i powinności funkcjonujących w świecie wartości.

Część pierwsza dysertacji jest napisana w sposób komunikatywny, w odniesieniu do adekwatnej do poruszanej problematyki w literaturze, obejmując bardzo szerokie i wielowątkowe analizy literaturowe, sama w sobie – może być potraktowana jako ważny i badawczy element pracy doktorskiej. Zarysowana wyraźnie perspektywa edukacyjno-aksjologiczna – w zakresie przywoływanych wątków teoretycznych, jak i analiza wyników dotychczasowych badań – wyznaczyła myślenie Doktorantki w trakcie prowadzonych badań oraz stworzyła podstawę do analizy i interpretacji uzyskanych wyników. Próba ukazania wzajemnych relacji pomiędzy odmiennymi rzeczywistościami zdrowotno-społeczno-kulturowymi oraz aksjologicznymi (zob. m. in.: *Aksjologiczne przesłanki stylów życia*, s. 51-97), świadczy – w aspekcie przywołanych koncepcji i wyników badań teoretyczno-empirycznych (niejednokrotnie przeciwstawnych czy wykluczających się w aspekcie np. podstaw, założeń antropologicznych konstytuujących koncepcję człowieka) o rzetelności i uczciwości intelektualnej Autorki.

Do drugiej części (czwarty rozdział, w zakresie stron 98-124) – w ramach części badawczej- metodologicznej pracy doktorskiej - zaliczam pięć wyodrębnionych podrozdziałów. Pani mgr Malwina Gros opierając się na literaturze przedmiotu, w sposób spójny, kompetentny i wielopłaszczyznowy prezentuje metodologiczne podstawy badań własnych.

Autorka dokładnie i rzetelnie przedstawiła kolejne etapy konstruowania procesu badawczego: od sformułowania problemów, poprzez uzasadnienie doboru metod i sposobu analizy wyników. Doktorantka pisze: *Przedmiotem badań zamierzam uczynić aktywność fizyczną studentów jako formę życia w przestrzeni czasu wolnego, a więc związanych z nią doznań, przeżyć i doświadczeń* (s. 98). Zaś nadrzędnym celem (poznawczym) pracy jest *ukazanie charakteru aktywności fizycznej studentów przejawianej w czasie wolnym ze szczególnym uwzględnieniem modusu życia* (s. 98).

Doktorantka sformułowała główny problem badawczy (oraz m.in. dwa problemy zależnościowe) w formie następujących pytań.: 1. *W jakim zakresie charakter aktywności studentów przejawianej w czasie wolnym obejmuje aktywność fizyczną korelującą z empiryczną hierarchią wartości podmiotów oraz przeradzają się w ich modus życia?* 1A. *Jaki jest związek charakteru aktywności wolnoczasowej w zakresie aktywności fizycznej z empiryczną hierarchią wartości?* 1B. *Jaki jest związek empirycznej hierarchii wartości z modus życia uprawianym przez badanych studentów?* (s. 99 - 102).

W ramach analizy drugiej części dysertacji, pod refleksję poddaję:

- po pierwsze, w badaniach ilościowych termin „związek” jest pusty znaczeniowo. Dlatego takie pytanie musi określić jeden z trzech rodzajów związku: wpływ (schemat eksperymentalny), różnice między średnimi dwóch populacji (schemat porównawczy), współwystępowanie (schemat korelacyjny). Jeśli tak, to, partykuła „jaki” w pytaniu, będzie odnosiła się już tylko do kierunku zależności;
- po drugie, mając na uwadze problemy badawcze zależnościowe A i B (s. 101 – 102) (oraz model badań ujęty na s. 103), rozumiem, że wskazana w modelu badań zmienna pośrednicząca. w przypadku problemu 1A jest zmienną zależną? Zaś w przypadku problemu 1B, zmienną niezależną? Zatem, czy zmienna pośrednicząca określa dlaczego obserwujemy relacje między zmienną niezależną a zależną?
- po trzecie, mając na uwadze zastosowany wywiad narracyjny (autobiograficzno-narracyjny, s. 116), należy oczekiwać odpowiedzi na następujące pytania. Czy prezentowana historia życia bądź biografia (autobiografia) są czymś rzeczywistym? Czymś, co naprawdę istnieje jako autonomiczna konfiguracja (sekwencyjnych, rywalizujących ze sobą i/lub wzajemnie się wspierających) indywidualnych procesów społecznych zmieniających życie jednostki? W jakim stopniu indywidualne procesy społeczne (w tym - doświadczenia życiowe) są ściśle powiązane z narzędziami narracyjnego przedstawienia autobiografii? Narracyjne czynności językowe są jedynie środkiem wyrażania procesów biograficznych (doświadczeń życiowych), a nie samymi tymi procesami, a dodatkowo wkraczają w nie mechanizmy *przesłaniania* i *racjonalizacji*. Zatem, czy istnieje ścisły związek pomiędzy odpowiednimi doświadczeniami życiowymi (procesami społeczno-biograficznymi) a ich narracyjnym odtwarzaniem?
- po czwarte, na ile owe doświadczenia życiowe wpisują się w historię życia jako sekwencję czy też konfigurację społeczno-biograficznych procesów przebiegu życia (przebieg życia - pojęcie podstawowe w stosunku do historii życia i biografii), a na ile w (auto)biografie – czyli narracyjne prezentacje tych procesów?

Refleksja dotycząca wywiadu narracyjnego.

Historię życia jako narrację należy wyobrazić sobie jako uporządkowaną sekwencję osobistych doświadczeń, a zatem i owe uporządkowanie związane jest z rozwojem tożsamości dysponenta biografii. Najważniejszymi zasadami porządkującymi historię życia (doświadczenia życiowe) są biograficzne struktury procesowe, do których zaliczyć należy: a) biograficzne schematy działania (lub biograficzne plany działania); b) trajektorie; c)

instytucjonalne wzorce oczekiwań (lub instytucjonalne wzorce normatywne); d) metamorfozę (twórczą przemianę tożsamości biograficznej). Fritz Schütze (zob.: Alicja Rokuszewska-Pawełek, *Miejsce biografii w socjologii interpretatywnej. Program socjologii biografistycznej F. Schützego*, ASK, 1996, nr 1; Kaja Kaźmierska (red.), *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, Wydawnictwo Nomos, Kraków 2012) wskazuje, że na historię życia człowieka można spojrzeć jako sekwencyjny splot – wymienionych powyżej - biograficznych struktur procesowych. Zatem, mając na względzie, że autobiografia odzwierciedla, czy też wyraża rzeczywistość społeczną w sposób refraktywny (czasem wyłącznie symptomatyczny), wskazane jest – ze względów strategiczno-badawczych – analityczne uwrażliwienie na biograficzne struktury procesowe. Jednocześnie warto zauważyć, że pragmatyczna refrakcja oznacza, że występujące sformułowania powinny zostać analitycznie odniesione do kontekstowego tła tych doświadczeń, kontekstu ich powstawania i użycia oraz do kontekstu ich późniejszego zastosowania, funkcji społecznej i znaczącej ogólnej struktury biografii czy działania. Zaś koncepcję trajektorii – jako zjawiska w sensie ścisłym biograficznego - można pojmować jako uogólnioną historię naturalną pojawiania się nieładu w procesach społecznych. Ów bezład charakteryzuje *warunkowa istotność* lub *warunkowa odpowiedność* (Robert E. Park, przedruk w: Charles Evans Hughes i In. (red.) *The Collected Papers of Robert Ezra Park*, t. 3, Arno Press, New York 1974, s. 34-37). Chodzi tu o określoną zależność między fazami (w wersji ang. stadiami) działania. Fazy wcześniejsze określają zbiór możliwych do wyboru postaci działania w fazie następnej. Zatem, mamy tu do czynienia z sekwencyjnymi ograniczeniami swobody wyboru – łańcuchowym warunkowaniem jako podstawową relacją między fazami procesów historii naturalnej bezładu społecznego (również według Fritza Schütze). O tym również pisze D. Lawrenson (przypis nr 386) na którego Autorska dysertacji się powołuje. Zatem, na ile, i w jaki sposób wykorzystano wywiad narracyjny?

W ramach podsumowania tej części pracy, pragnę podkreślić, że struktura części metodologicznej jest poprawna. Autorka poprawnie operuje podstawową terminologią, stara się unikać zawiłych i niejednoznacznych sformułowań, co czyni tekst przejrzystym i wiarygodnym. W zrealizowanym przedsięwzięciu badawczym zastosowano badania określonego układu społeczno-edukacyjno-aksjologicznego. Przy czym – co warto podkreślić – nie polegały one li tylko na specyficznych aktywnościach badawczych, lecz, co staje się szczególnie widoczne w świetle uzyskanych rezultatów – na „specjalnym” sposobie organizowania danych przez Doktorantkę, tak, aby jednocześnie podkreślić charakter wskazanego powyżej układu. Na podstawie analizy części metodologicznej pracy doktorskiej,

należy również podkreślić, że Doktorantka miała pełną świadomość, iż podejmowane decyzje metodologiczne, poczynając od budowania koncepcji badania, poprzez dobór metod i technik, a na analizie zebranego materiału skończywszy, nie są neutralne. Te decyzje były świadome, poprzedzone analizą możliwych konsekwencji oraz jawne, ponieważ bezpośrednio odniosły się do rodzaju i jakości zebranego materiału, trafności ocen/opinii/wniosków, a przede wszystkim rzutowały na to, jakiego rodzaju sądy można na ich podstawie formułować, do czego je wykorzystywać oraz w jakim stopniu odnosić do teorii, a w jakim do praktyki społeczno-edukacyjno-aksjologicznej.

Ostatnia, trzecia część opracowania (w zakresie stron 125-184 oraz pedagogiczne implikacje w zakresie stron 185-191) poświęcona jest prezentacji oraz analizie rezultatów empirycznych uzyskanych w ramach przeprowadzonych badań własnych. Przedstawiony materiał jest interesujący poznawczo.

Autorka dysertacji doktorskiej mgr Malwina Gros swobodnie porusza się w obrębie prezentowanej w tej części rozprawy problematyki, w sposób kompetentny odnosi się do prezentowanych wyników, czasami – co uznaję za „wartość dodaną” pracy – prezentuje swój stosunek do analizowanych wartości statystycznych, co odczytuję jako zaangażowanie badacza, będącego jednocześnie przedstawicielem/rzecznikiem badanej grupy. Istotne jest również to, że zebrany materiał empiryczny jest usystematyzowany i występują w nim próby odniesienia do istniejących teorii oraz umieszczania analizy wyników badań w dorobku różnych dyscyplin oraz subdyscyplin pedagogiki (w szczególności pedagogikę zdrowia oraz pedagogikę społeczną).

W kilku częściach pracy uwidacznia się natomiast wpływ wiedzy uprzednio zgromadzonej na analizę i interpretację wyników badania. Traktuję ten fakt, jako przemawiający na korzyść badaczki. Tym samym składają się one na ogólnie stwierdzone prawidłowości/refleksje, które mogą być użyte jako dodatkowe przesłanie uzasadniające wiarygodność formułowanych (pośrednio) przypuszczeń i orzeczeń. Dzięki temu analizy i propozycje uzyskały bogatszą, bardziej wiarygodną i pełniejszą interpretację.

Pewien niedosyt można odczuć w obrębie wskazania propozycji dla teorii zdrowotno-edukacyjnych i pedagogicznych. Odwołując się do możliwego celu praktycznego badań - ubogaceniem dysertacji mógłby być np. określony teoretyczny model, jako swoisty systemem założeń, pojęć i zależności między nimi, pozwalający opisać (modelować) w przybliżony sposób jakiś aspekt rzeczywistości. Ów model (w perspektywie jego praktycznego odzwierciedlenia) mógłby pełnić określone funkcje np. profilaktyczne, regulujące – instrumentalne.

***

Bibliografię obejmującą ponad 250 pozycji przedstawiono w tradycyjnym - uporządkowanym układzie (w zakresie stron 192-210). Bibliografia zawiera cytowane i jednocześnie reprezentatywne teksty naukowe (krajowe i zagraniczne) dla problematyki recenzowanej pracy doktorskiej.

***

Na koniec niniejszej recenzji pragnę podkreślić, że recenzowana praca doktorska ma znaczną wartość poznawczą. Dysertacja ma charakter interdyscyplinarny, jest spójna, logiczna, poszczególne jej fragmenty stanowią samodzielne całości i jednocześnie ich treść się dopełnia. Analiza i prezentacja wyników badań w znacznej części jest przekonująca a Autorka - zgodnie z przyjętą w rozprawie procedurą badawczą - postawiony na wstępie cel teoretyczno-poznawczy badań osiągnęła. Badania wzbogaciły wiedzę na temat aktywności fizycznej studentów jako formy bycia w przestrzeni czasu wolnego, a więc związanych z nią doznań, przeżyć i doświadczeń.

Jednocześnie badania podkreśliły aktualność *idei i koncepcji* kultury fizycznej, zdrowia (zachowań sprzyjających zdrowiu) w wymiarze edukacyjnym oraz aksjologicznym. Warto również wskazać, że Doktorantka:

- uniknęła jednostronności w podejściu do poszczególnych obszarów zainteresowania nauk pedagogicznych (analizując wieloaspektowo poszczególne obszary kultury fizycznej, i przestrzeni aksjologicznej) i jednocześnie zachowała spójność i precyzyjność w formułowaniu i zapisywaniu myśli;
- analizowała współczesną przestrzeń pedagogiczną (edukacyjno-zdrowotną) z perspektywy odpowiedzialności za przyszłość człowieka-młodego uczestnika życia społecznego (tym bardziej, że nadrzędnym celem działalności edukacyjnej jest m.in. poczucie osobistej odpowiedzialności za własne działania) z równoczesnym, pośrednim sygnalizowaniem tego, co stanowi źródło owej koncepcji, jej teoretyczną inspirację (np. odpowiedzialność podmiotową, społeczną);
- pośrednio zadaje pytanie: w jakim stopniu i zakresie depozytariusze kapitału kultury fizycznej, pedagogiki zdrowia, uruchomili społeczny dialog z przedstawicielami innych dyscyplin oraz troszczą się o trwanie naukowego dyskursu w sprawie edukacyjno-zdrowotnej przyszłości?
- sytuuje treści dysertacji w przestrzeni celowego, świadomego procesu *edukacji* oraz - co niezwykle istotne w wychowaniu, kształtowaniu, formowaniu aksjologicznym w każdym środowisku.

***

W konkluzji odpowiedzialnie stwierdzam, że postawiony przez Doktorantkę problem badawczy został rozwiązany w sposób merytorycznie poprawny. Dysertacja stanowi istotne – z punktu widzenia naukowego oraz społeczno-edukacyjnego – opracowanie stanowiące niezaprzeczalny wkład Autorki w dalszy rozwój i poszerzenie pól badawczych we współczesnych naukach społecznych, w tym przede wszystkim pedagogice. Myślę, że jednoznacznie uwidacznia się słuszny pogląd, iż pozytywna recepcja m.in. zachowań sprzyjających zdrowiu, wydają się niezwykle użytecznym „narzędziem” studiów nad rolą pedagogiki w warunkach dynamiczności przemian społeczno-kulturowych, które charakteryzują w szczególności kontekst polski.

Zaprezentowane sugestie i spostrzeżenia o charakterze polemicznym, dyskusyjnym jak również pytania, a mające charakter subiektywny, traktuję nie jako środki do dyskredytacji wartościowej w moim odczuciu rozprawy, ale jako głos w dyskusji.

***

Doktorantka spełnia więc wszystkie warunki określone w Ustawie o tytule naukowym i stopniach naukowych z dnia 14 marca 2003r., wraz z uzupełnieniami zawartymi w Ustawie z dnia 27 lipca 2005r., Prawo o szkolnictwie wyższym, oraz nowelizacją ustawy z dnia 18 marca 2011 roku.

***

Opowiadam się za przyjęciem dysertacji oraz dopuszczeniem Kandydatki do dalszych etapów wszczętego przewodu doktorskiego.

